

УДК 351.824:579.25

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО МАРКУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ З ВМІСТОМ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ

Линенко А.В.

кандидат економічних наук, доцент
Класичний приватний університет

Annotation

The article deals with the analysis of modern market of food products with genetically modified organisms. The author studies current legislation, works of researchers and practical specialists in the field of production and sales of products with genetically modified organisms. The development of the government control system of marking of the products with genetically modified organisms is considered.

Анотація

У статті на основі аналізу сучасного стану ринку харчових продуктів із вмістом генетично модифікованих організмів, поглядів науковців і фахівців-практиків у сфері виробництва й обігу продукції з генетично модифікованими компонентами та чинного законодавства обґрунтовано необхідність розвитку системи державного регулювання маркування продукції щодо вмісту в ній генетично модифікованих організмів.

Ключові слова

Генетично модифіковані організми, державне регулювання, етикетування харчових продуктів, контроль, маркування, система біобезпеки, споживчий ринок.

I. Вступ

Протягом останніх років на споживчому ринку України безконтрольно розміщуються харчові продукти, що містять генетично модифіковані організми (далі – ГМО). Тому, на думку директора Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України Я. Блюма, проблема безпечності продуктів із вмістом генетично модифікованих компонентів у нашій державі перебуває в центрі суспільної уваги. Втім, іноді це питання висвітлюється не зовсім об'єктивно, оцінювання подій не завжди базується на науковому знанні, внаслідок чого виникає ряд колізій.

Нагальність вищезазначеного питання змушує світове співтовариство приділяти велику увагу розробці науково обґрунтованих підходів до оцінювання ризиків при використанні ГМО, забезпечення охорони здоров'я людей і навколишнього середовища. Для цього передові країни світу застосовують наукові дослідження в галузі біобезпеки і перспектив розвитку біотехнології, а також створюють правову та нормативну базу щодо вмісту ГМО в

харчових продуктах. Відповідні закони і нормативні акти прийняті та досить ефективно діють у США, Канаді, країнах ЄС та інших державах. У Євросоюзі діяльність, пов'язана зі створенням та використанням ГМО, регулюється Директивою 2001/18/ЕС “Умисне вивільнення в навколишнє середовище ГМО”. Різні види ГМО підлягають оцінюванню з погляду ризиків згідно з цим документом. У ньому передбачаються експериментальні польові випробування та описується процедура отримання загальноєвропейського дозволу на комерціалізацію продуктів із вмістом ГМО [1].

Як незаперечне, законодавчо визнане обстоюється у світі право споживача на свідомий вибір, що забезпечує маркування. Воно є обов'язковою умовою при постачанні товарів на ринки, у тому числі й для вітчизняних товаровиробників. Цим правом користуються країни ЄС, які здійснюють маркування харчових продуктів, вироблених із застосуванням ГМО, згідно з Регламентом Європейського Союзу 1830/2003.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення основних проблем у сфері виробництва й обігу продуктів із вмістом генетично модифікованих компонентів та обґрунтування напрямів розвитку системи державного регулювання маркування продукції щодо вмісту в ній генетично модифікованих організмів в Україні.

III. Результати

При вирішенні проблем, які стосуються ГМО, часто змішуються два поняття: питання біобезпеки продуктів із ГМО й інформування споживачів про їх вміст. Питання біобезпеки продуктів із генетично модифікованими компонентами вирішується на державному рівні й ця система в Україні розвивається. Основне завдання системи біобезпеки полягає в забезпеченні контролю за випуском на ринок продуктів із ГМО.

Зовсім інше питання – інформування населення про вміст генетично модифікованих компонентів. На споживчому ринку стикаються інтереси виробників продукції із вмістом ГМО, споживачів і тих проміжних ланок, які намагаються вирішити власні проблеми, часто далекі від безпеки продуктів харчування.

Втім, існує також думка, що отримані за допомогою біотехнологічних методів культури безпечніші, ніж продукти, одержані більш традиційними способами – за допомогою хімічного чи радіаційного мутагенезу. Тоді як система перевірки продуктів на вміст ГМО, розгорнута в Україні, фактично на сьогодні є нереальною, оскільки для неї немає необхідних препаратів навіть у найкращих лабораторіях світу. Про це заявили учасники семінару в НАН України “Питання безпеки харчових продуктів і кормів із вмістом генно-модифікованих компонентів”: директор Південного біотехнологічного центру в рослинництві Національної аграрної академії України Ю. Сиволап, академік НАН України Я. Блюм і завідувач лабораторії Інституту генетики і цитології НАН Білорусі О. Єрмішин.

У нинішній ситуації замість того, щоб підтримувати дослідження біотехнологій, кошти витрачають на маркування та утримання маркувальних лабораторій. Ю. Сиволап вважає: “Значно раціональніше порівняно з Європою вчинили в США, якщо там установили, що продукти погані, то їх просто не випускають у продаж”. У створенні маркування Україна може скористатися досвідом Білорусі, яка пішла більш дешевим і раціональним шляхом. У законодавстві Білорусі слово “безпека” у зв’язку з ГМО не зустріча-

ється. Система санітарної служби країни гарантує надходження на ринок тільки безпечної продукції. На думку О. Єрмішина, тільки сою та кукурудзу потрібно перевіряти на ГМО й не слід аналізувати продукцію, у якій не може бути ГМО.

Проте на користь обов’язкового маркування свідчать такі дані. Майже 90% українців проти ввезення в країну продуктів, що містять ГМО. Про це свідчать результати опитування, проведеного Київським інститутом проблем управління ім. Горшеніна з 13 до 15 листопада 2009 р. За результатами всеукраїнського дослідження експерти зробили такі висновки. Більшість українців (85,6%) знають, що таке продукти, які містять ГМО, та про наслідки їх споживання. Не володіють такою інформацією 12,1% опитаних. Більшість громадян України (93,4%) упевнені, що необхідно ввести обов’язкове маркування продуктів, які містять ГМО (рис. 1).

Більше ніж половина опитаних (57,1%) не знають про постанову уряду України про обов’язкове маркування продуктів, що містять ГМО. Більше ніж половина респондентів (61,2%) заявила, що ніколи не купуватиме продукти, що містять ГМО, за наявності відповідного маркування.

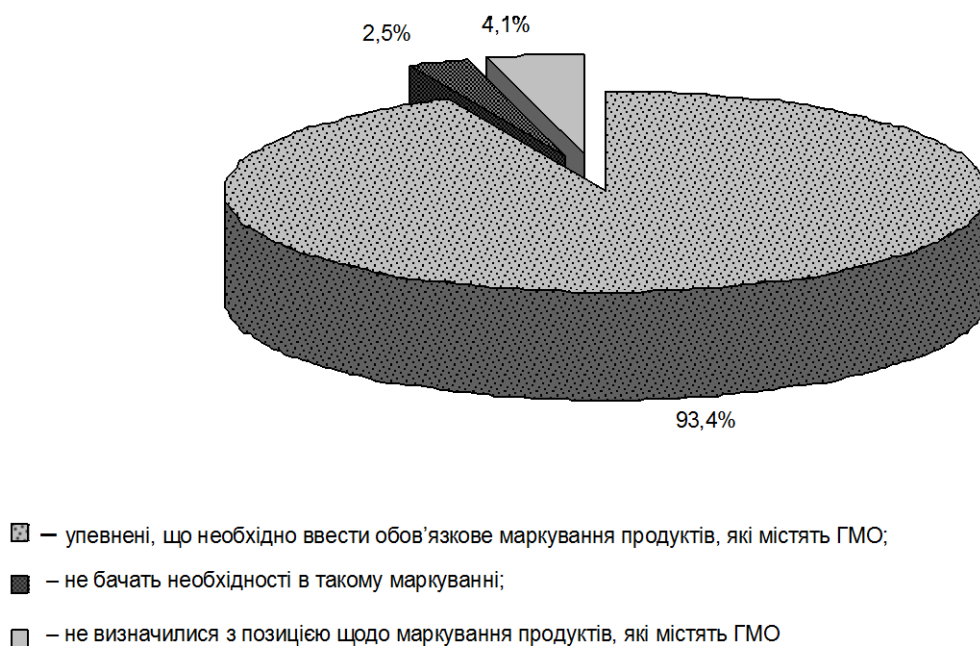

Рис. 1. Результати опитування громадян України щодо їх ставлення до обов’язкового маркування продуктів, які містять ГМО [3]

Менше чверті українців (22,5%) купуватимуть продукти з ГМО тільки в разі відсутності альтернативи; 74,7% українців не купуватимуть продукти харчування, марковані як такі, що містять ГМО, навіть якщо вони будуть коштувати дешевше від аналогічних без ГМО [3].

Історію впровадження обов’язкового маркування продукції із вмістом ГМО в Україні

можна простежити ще починаючи з 1991 р., коли було прийнято Закон України “Про захист прав споживачів”, у якому передбачено право споживачів володіти інформацією про продукт, що опосередковано означає володіння інформацією про наявність у ньому генетично модифікованих компонентів.

У серпні 2007 р. на виконання Законів України “Про захист прав споживачів” і “Про дитяче харчування” Кабінет Міністрів України прийняв Постанову “Про питання обігу харчових продуктів, що містять генетично модифіковані організми та/або мікроорганізми”. Відповідно до цієї Постанови, продукти харчування, що містять понад 0,9% ГМО, підлягали обов’язковому маркуванню. Проте зазначена Постанова Кабінету Міністрів України була скасована іншою – “Про питання маркування сільськогосподарських товарів, вироблених із застосуванням генетично модифікованих організмів” від 21.11.2007 р.

Втім, протягом тривалого часу відповідних вимог щодо маркування продуктів із вмістом ГМО в Україні не було. Зрештою в травні 2009 р. Уряд прийняв постанову про обов’язкове маркування ГМО продуктів харчування. Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 13.05.2009 р. № 468 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.2009 р. № 661) затверджений Порядок нанесення етикетування на продукцію, що містить або вироблена з використанням ГМО [4].

Етикетування харчових продуктів та сільськогосподарської продукції, які містять ГМО понад 0,9% або вироблені з їх використанням, має здійснюватись виробниками, постачальниками та продавцями, які вводять продукцію в обіг в Україні. Ця інформація є предметом контролю відповідно до встановленої процедури Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики. Немарковані ГМО продукти харчування мають бути вилучені з обігу.

Враховуючи, що жодні генетично модифіковані зернові не затверджені в Україні, їх вирощування, а також ввезення в Україну вважається незаконним. Однак, відповідно до інформації, наданої виробниками сільськогосподарської продукції, опитаними в рамках дослідження “Вибір України стосовно політики у сфері генетично модифікованих організмів: модель ЄС чи США?”, сільське господарство України не є вільним від ГМО [7].

Офіційної статистики щодо таких даних поки не існує, проте за підрахунками підприємців, близько 65% сої, що вирощується в Україні, є генетично модифікованою. Картопля, кукурудза та ячмінь, а також бавовна теж містять ГМО, але в значно меншій кількості. Крім того, підраховано, що близько 30% продуктів харчування в Україні містять ГМО.

З 01.07.2009 р. продукти харчування із вмістом ГМО в Україні підлягають спеціальному маркуванню. Проте деякі виробники харчової промисловості почали маркувати свою продукцію як таку, що не містить ГМО за власною ініціативою. Сучасні дискусії про маркування продукції з умістом ГМО в Україні точаться, перш за все, навколо питань

величини витрат на маркування та їх впливу на ціну харчової продукції для кінцевого споживача, а також відсутності обладнаних лабораторій для проведення необхідних експертиз. До того ж питання щодо недостатньої кількості цих лабораторій використовується як основний аргумент проти введення обов’язкового маркування.

Варто також звернути увагу на Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про безпечність та якість харчових продуктів” щодо інформування громадян про наявність у харчових продуктах генетично модифікованих організмів (ГМО)” від 17.12.2009 р. № 1778-VI, що регламентує необхідність маркування, яке засвідчує наявність чи відсутність у харчових продуктах генетично модифікованих організмів, що відображається на етикетці харчового продукту написом “з ГМО” чи “без ГМО”, відповідно [6].

За результатами перевірки харчової продукції та сировини, проведеної лабораторією молекулярно-генетичних досліджень Всеукраїнського державного науково-виробничого центру стандартизації, метрології, сертифікації та захисту прав споживачів у січні – квітні 2010 р. з 1154 зразків харчових продуктів у 101 виявлено ГМО (це майже 9% усіх зразків). Так, ГМО виявили у харчових продуктах із вмістом сої, кондитерських виробів, м’ясних напівфабрикатах, ковбасних виробів, біологічно активних добавках та пельменях. Такі продукти були вироблені в США, Туреччині, Нідерландах, Бельгії, Данії, Іспанії, Індії та в Україні. Також у результаті дослідження були виявлені ГМО навіть у тій продукції, що містила маркування “Без ГМО” [2].

З огляду на це та враховуючи ряд інших обставин, Кабінет Міністрів України пропонує скасувати на етикетках харчової продукції обов’язкове маркування “Без ГМО”. За повідомленням агентства “Інтерфакс-Україна”, відповідний урядовий законопроект зареєстрований у парламенті. Йдеться про необхідність маркування лише тієї продукції, що містить ГМО понад 0,9%.

Іншим Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання інформації про вміст у продукції генетично модифікованих компонентів” від 17.12.2009 р. № 1779-VI за надання виробниками, працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, а також громадянами, що займаються підприємницькою діяльністю в цих галузях, недостовірної інформації про продукцію, в разі, якщо ця інформація не зашкодила життю, здоров’ю та майну споживача, передбачено накладення штрафу від 10 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У разі бездіяльності щодо приведення недостовірної інформації про весь товар до відповідності або за повторне надання недостовірної інформації про товар протягом року з

моменту стягнення також передбачено штраф від 50 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5].

Лабораторії Держспоживстандарту України в 2009 р. провели 4697 досліджень зразків продовольчої сировини та харчових продуктів, із них у 254 зразках виявлено вміст

ГМО, що становить 5,4% від загальної кількості перевірених зразків. У 122 зразках виявлено вміст ГМО понад 0,9%, зокрема, у хлібобулочних, кондитерських, цукрових, м'ясних і ковбасних виробів, м'ясних напівфабрикатах, молочній продукції тощо (рис. 2).

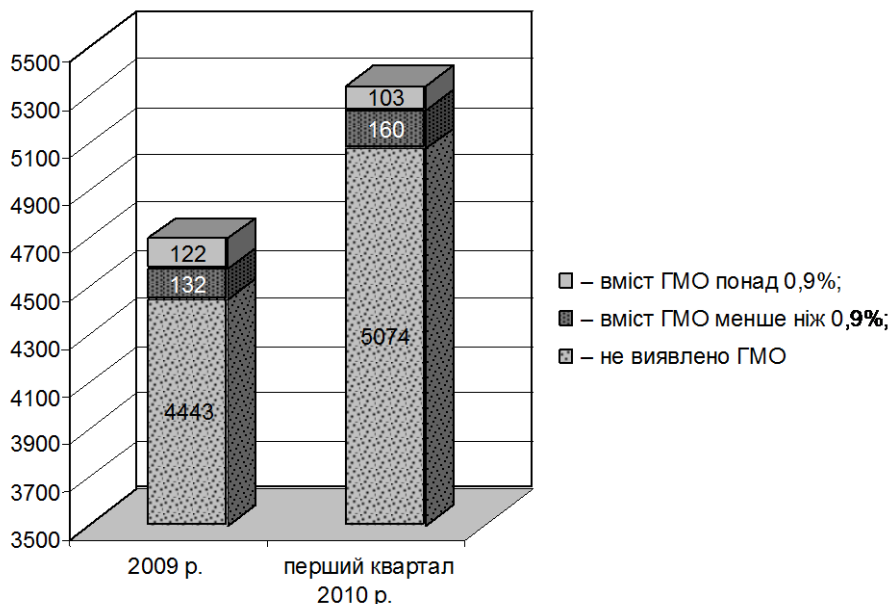

Рис. 2. Результати досліджень зразків продовольчої сировини та харчових продуктів на вміст ГМО, проведених лабораторіями Держспоживстандарту України в 2009–2010 рр.

У першому кварталі 2010 р. проведено 5337 досліджень (зокрема, у березні – 2756) зразків продовольчої сировини та харчових продуктів, з них у 263 зразках (у березні – 185) виявлено вміст ГМО, що становить 4,9% (у березні – 6,7%) від загальної кількості перевірених зразків. Зокрема, у 103 зразках виявлено вміст ГМО понад 0,9%, у тому числі в консервах, кетчупах, майонезах, соусах, борошні, крупах та інших продуктах.

На сьогодні в Україні моніторинг харчової продукції на вміст у ній ГМО здійснюється 28 випробувальними лабораторіями, 13 з яких акредитовано Національним агентством з акредитації України. Відповідно до плану заходів за рахунок власних коштів підприємств, що входять до сфери управління Держспоживстандарту, передбачається створити ще 17 лабораторій. На кінець 2010 р. загальна кількість лабораторій із визначення вмісту ГМО становитиме 45, тоді як, наприклад, у Польщі та Чехії діє лише по 5 таких лабораторій.

IV. Висновки

Проблема маркування продукції на вміст ГМО є досить суперечливою, адже існують різні, навіть протилежні погляди щодо безпечності продуктів із генетично модифікованими компонентами чи доцільності етикетування всіх продуктів без винятку. Так, наприклад, Б. Данилишин вважає, що введення обов'язкового маркування продукції, що

не містить генно-модифікованих організмів відміткою "Без ГМО", не відповідає європейським стандартам і змушує підприємців проводити й оплачувати лабораторну перевірку навіть тих продуктів, які теоретично не можуть містити ГМО. Проте не потребує зайвих доказів те, що споживачі мають отримувати вичерпну інформацію про наявність або відсутність генетично модифікованих компонентів у продуктах харчування й не лише в них.

Отже, система державного регулювання маркування продукції щодо вмісту в ній ГМО в Україні потребує розвитку. Зокрема, необхідно вдосконалити розроблений Урядом порядок державної реєстрації ГМО та продукції, отриманої з їх використанням. Ще потребує розробки та впровадження система маркування для продукції щодо вмісту в ній ГМО. Необхідно створювати та відповідним чином обладнувати випробувальні лабораторії, що відповідали б вимогам Національного агентства з акредитації України.

Література

1. Ермакова І.В. Генетически модифицированные организмы (ГМО): борьба миров / И.В. Ермакова. – М. : Белые альвы, 2010. – 48 с.
2. Минздрав назвал продукты, которые будут контролировать на содержание ГМО [Електронний ресурс] // Сайт Селекційно-генетичного інституту – Націона-

- льного центру насіннєзнавства та сортовивчення. – Режим доступу: <http://www.sgi.od.ua/news>.
3. Опрос “Украинцы против ввоза в страну продуктов, содержащих ГМО” от 17.11.2009 г. [Электронный ресурс] // Сайт Київського інституту проблем управління ім. Горшеніна. – Режим доступу: <http://www.kipu.org.ua>.
 4. Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2009 р. № 468 // Офіційний вісник України. – № 37. – С. 17.
 5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання інформації про вміст у продукції генетично модифікованих компонентів : Закон України від 17.12.2009 р. № 1779-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 9. – Ст. 84.
 6. Про внесення змін до Закону України “Про безпечність та якість харчових продуктів” щодо інформування громадян про наявність у харчових продуктах генетично модифікованих організмів (ГМО) : Закон України від 17.12.2009 р. № 1778-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 9. – Ст. 83.
 7. Ярошевська Ю. Вибір України стосовно політики у сфері генетично-модифікованих організмів: модель ЄС чи США? : Консультативна робота / Ю. Ярошевська. – К. : Проект “Німецько-український аграрний діалог” Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, 2009. – 66 с.

УДК 338:354:339.9:504

ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА СВІТОВОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ

Малиш Н.А.

кандидат економічних наук, доцент
Національна академія державного управління при Президентові України

Annotation

The problems of formation and realization a mechanism of ecological policy are researched in the article. The basic arrangements of formation of effective geoeconomic strategy of ecological policy are defined. Main sphere of approach of ecological legislation of the Ukraine to legislation of the Europe Union.

Анотація

У статті досліджено проблеми формування та реалізації механізму державної екологічної політики. Визначено основні заходи створення ефективної геоекономічної стратегії екологічної політики. Виділено головні сфери, у яких передбачається здійснити наближення екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Ключові слова

Державна екологічна політика, сонячна енергетика, біоенергетика, енергоефективність, енергозбереження, екологічне законодавство.

I. Вступ

Антропогенне та техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу та продовжує зростати. В Україні найвищий в Європі рівень розораності земель, споживання водних ресурсів, вирубування лісів. Близько 15% тери-

торії України з населенням понад 10 млн перебуває у критичному екологічному стані.

Щільність викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря останнім часом становить понад 130 кг на кожного мешканця України, що в кілька разів перевищує зазначений показник у розвинутих країнах світу. На сьогодні у державі накопичено понад 35 млрд т відходів, 17% її території зазнає підтоплення та понад 18% вражено інтенсивною ерозією [1].

Відсутність ефективної системи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та повільне проведення структурних реформ і модернізації технологічних процесів в умовах зростання національної економіки призводить до збільшення рівня забруднення та зумовлює підтримку старих, неефективних підходів до використання енергетичних і природних ресурсів.

Українська економіка залежить від постачання із-за кордону органічного палива, яке становить близько 60% від загального обсягу споживання. Як свідчить практика країн, де відсутні значні запаси власних паливно-енергетичних ресурсів (нафти газу, вугілля), енергетична незалежність забезпечується за рахунок ядерної електроенергетики, гідроелектростанцій, а також відновлюваних джерел енергії (далі – ВДЕ) [2].